

**ВІДЗНАЧЕННЯ 150-РІЧЧЯ ВІД ЧАСУ СТВОРЕННЯ “ПРОСВІТИ”
В ПРИКАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМ. В. СТЕФАНИКА**

СТЕПАН ВОЛКОВЕЦЬКИЙ

*Голова Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, народний депутат України I та II скликання
вул. М. Грушевського 18, 76000, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: oblasna-prosvita@ukr.net*

ІГОР РАЙКІВСЬКИЙ

*Державний вищий навчальний заклад
“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
кафедра історії України і методики викладання історії
вул. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: i.raj@ukr.net
DOI gal.31.227-230*

13 грудня 2018 року в ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” відбулася Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 150-річчю від часу створення “Просвіти”. Вона була організована Івано-Франківським обласним об'єднанням ВУТ “Просвіта” та кафедрою історії України і методики викладання історії Прикарпатського університету при підтримці Івано-Франківської обласної держадміністрації, Івано-Франківської обласної ради, Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Історичне значення товариства “Просвіта” в національному житті українського народу важко переоцінити. Вона виникла 8 грудня 1868 р. у Львові в умовах бездержавного існування українців, що перебували під владою двох імперій – Романових і Габсбургів. Імперська влада здавалася непорушною, а простий народ в абсолютній більшості був неписьменним. Майбутнє русинів-українців як окремого народу, відмінного від поляків і росіян-“великоросів”, могло виглядати для багатьох сучасників практично безнадійним. Політичну ситуацію влучно передав поетичним словом російський письменник українського походження (його нащадки були запорізькі козаки, що після заборони Січі переселилися на Кубань) Володимир Гіляровський у 1886 р.:

В России две напасти
Внизу власть тьмы,
А наверху – тьма власти.

Цей вірш-експромт стосувався Російської імперії, але схожа ситуація в XIX ст. була в Австрійській (з 1867 р. – Австро-Угорській) монархії. За умов імперської влади український народ залишався неосвіченим (рівень писемності на початок XIX ст. становив лише 5%), а правляча “верхівка” аж ніяк не хотіла поступатися владою. Виходило своєрідне “зачароване коло”, становище, з якого, здавалося, не було виходу. Однак тогочасна українська інтелігенція, в руслі національних рухів “недержавних народів” того часу, знайшла формулу, що принесла успіх у боротьбі за національне самоствердження. Ця формула вміщувалася в одне, але емке слово, що дало назву новоствореній культурно-освітній організації – “Просвіта”. Щоправда, успіх в українському національному русі прийшов не відразу, це був шлях копіткої, наполегливої роботи освічених верств населення серед простолюду. Можливість для створення і діяльності “Просвіти” дали демократичні реформи і децентралізація внутрішнього устрою в Габсбурзькій монархії в 1860–1870-х рр.

Символом “Просвіти” стала постать жінки із зорею на чолі, смолоскипом у руках, яка несе людям світло освіти і науки. “Просвіта” виникла під конституційною австрійською владою й отримала в літературі шанобливу назву “матері українських громадських організацій”. З середовища просвітян вийшла ціла низка українських громадських інституцій різного спрямування – “Руське (Українське) педагогічне товариство” (“Рідна школа”), “Народна рада”, “Сільський господар” та ін. Під час російської революції 1905–1907 рр. в умовах демократизації суспільного життя в Російській імперії виникли перші осередки “Просвіти” на Наддніпрянській Україні, яким у період царизму довелося діяти під жорстким пресом урядових переслідувань. “Просвіта” продовжила свою діяльність після поразки української революції під чужоземними режимами – в Другій Речі Посполитій, Чехословаччині та Румунії, де власті проводили асиміляційну політику, а на радянській Україні товариство взагалі не могло існувати. Лише з розпадом Радянського Союзу була відроджена “Просвіта” як “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т.Шевченка”, що існує донині. Окремою сторінкою в історії

товариства стала діяльність осередків “Просвіти” за кордоном, у країнах, куди в силу різних причин емігрували українці з кінця XIX ст.

Отже, до свого 150-літнього ювілею товариство “Просвіта” пройшло з солідним багажем здобутків на ниві культурно-освітнього розвитку, піднесення національної свідомості українського народу, консолідації нації. Без перебільшення, “Просвіту” можна назвати найуспішнішим соціально-політичним проектом в українській історії. Це була найбільш масова і найавторитетніша культурно-просвітницька інституція в історії України, що виховала цілі покоління українських патріотів, через її структури свого часу пройшли Січові стрільці, бійці Української Галицької Армії, Української Повстанської Армії, керівники і діячі ЗУНР та УНР тощо. З метою наукового вивчення місця і ролі “Просвіти” в українському національному русі загалом і на Прикарпатті зокрема, а також для привернення уваги української громадськості до цього ювілею була організована конференція в Прикарпатському університеті.

Заявки на участь у конференції надіслали понад 40 учасників з різних міст Івано-Франківської області, а також за межами нашого краю – зі Львова, Дрогобича, Тернополя, Заліщик, Києва, Херсона. На жаль, не всі з них змогли безпосередньо приїхати на конференцію, що працювала у трьох секціях: “Просвіта” та її роль у розвитку української національної самосвідомості на етнічних землях України в останній третині XIX – першій половині XX ст.”, “Внесок “Просвіти” в національно-державне будівництво незалежної України” і “Діяльність товариства “Просвіта” на Прикарпатті”. Однак у 2019 р. заплановано видання матеріалів конференції, тож, сподіваємося, що в рамках наукового збірника усі подані в редколегію статті побачать світ. Серед доповідачів на секційних засіданнях були викладачі, студенти, вчителі, музейні працівники, місцеві краєзнавці, активісти ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка” тощо.

На пленарному засіданні виступили доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Ігор Райківський (“Внесок товариства “Просвіта” в утвердження ідеї всеукраїнської національної єдності в Галичині (остання третина XIX – початок XX ст.”), кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського університету Андрій Королько (“Діяльність філії “Просвіти” в м. Коломиї наприкінці XIX – на початку XX ст.”), голова Івано-Франківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, кандидат технічних наук, народний депутат України I та II скликань Степан Волковецький (“Діяльність відродженої “Просвіти” у період новітньої української історії”), доктор мистецтвознавства, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського університету Ганна Карась (“Роль товариства “Просвіта” у формуванні та збереженні національної та культурної ідентичності українців західної діаспори”). Проведення конференції і публікація її матеріалів є корисними не тільки для науковців, краєзнавців, усіх, хто цікавиться українською історією, але й для широкого загалу, передусім для громадських активістів.

Надійшла до редакції 1 12 2018 р.